

Advies Sirius Programma

**Over de tweede ronde aanvragen
gericht op excellentiebevordering in de bachelorfase
van het Nederlandse hoger onderwijs**

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	4
Het Sirius Programma	4
Het Siriusteam en de expertcommissie	4
De aanvragen	4
Het advies	4
Beoordelingen op basis van het beoordelingskader	5
Ranking	5
Categorieën	5
Algemene observaties	6
Excellentie leeft in het Nederlandse hoger onderwijs	6
Duidelijkere keuzes in aanvragen	6
Grote stap hogescholen	6
Monosectorale aanvragen	6
Internationale context nog weinig benut	7
Specifieke observaties	8
Ambitie	8
Haalbaarheid	8
Integrale aanpak	9
Vraaggerichtheid	10
Verantwoording	10
Bonuspunten	10
Selectie en collegegelddifferentiatie	10
Young Bachelors	11
Nawoord	12
Bijlage 1: Beoordelingsprocedure	13
Bijlage 2: Betrokkenen	14

Voorwoord

Het bevorderen van excellentie is in een groot aantal landen een belangrijk aspect van het hoger onderwijsbeleid. Als reactie op de steeds verdergaande globalisering ontwikkelen nationale overheden kennis- en innovatiebeleid, waarbij zij streven daarbij naar verdere sociaaleconomische ontwikkeling in het kader van de kennissamenleving. Nieuwe kennis, nieuwe kenniswerkers en nieuwe kennistoepassingen vormen hiervoor de motor. Excellentie in het hoger onderwijs wordt dan ook als belangrijke factor gezien om de kennissamenleving verder te stimuleren.

Diverse landen, zowel in Europa als daarbuiten, hebben daarom de afgelopen jaren excellentiebeleid in het hoger onderwijs ontwikkeld. Internationaal gezien kent dat beleid vele inhoud en vormen, maar centraal staat altijd: het formuleren, stimuleren en koesteren van excellentie. Het Nederlandse excellentiebeleid is relatief jong en nog beperkt van omvang. Maar het blijft van belang dat ook ons land zich in de internationale context manifesteert en demonstreert dat ook hier excellentie in het hoger onderwijs hoog op de agenda staat en leeft. Het Sirius Programma is dan ook zeker geen overbodige luxe.

De experts zijn dan ook bijzonder verheugd dat talentbevordering door Nederlandse universiteiten en hogescholen omarmd blijkt te worden. Sterker nog dan in 2008 zien we dat het thema leeft. De aanpassingstijd van een jaar, die de 'veelbelovende' aanvragen vorig jaar hebben gekregen, blijkt goed besteed te zijn. De ingediende aanvragen zijn sterk verbeterd: maar liefst 11 aanvragers zijn dit jaar beoordeeld als 'zeer veelbelovend'. Helaas zijn er niet voldoende middelen beschikbaar om deze aanvragen allemaal te honoreren. Vandaar dat in dit advies een oproep aan de minister wordt gedaan om meer financiële middelen beschikbaar te stellen voor de instelling die daardoor buiten de boot dreigt te vallen. In dit kader verdienen drie andere instellingen volgens de experts ook speciale aandacht.

Wij wensen de instellingen veel succes met het uitvoeren van hun plannen en hopen dat zij, maar ook alle andere Nederlandse universiteiten en hogescholen, de komende jaren inspiratie en kennis zullen opdoen en ervaringen zullen uitwisselen door middel van het Sirius Programma.

Frans van Vught
Voorzitter leading experts

Taede Sminia
Voorzitter beoordelende experts

Inleiding

Het Sirius Programma

In maart 2008 heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) de Subsidieregeling Sirius Programma uitgevaardigd, inclusief een beoordelingskader (nr.HO/BS/2008/2196). In het kader van deze regeling wordt een tegemoetkoming van in totaal € 38,4 miljoen verstrekt aan bekostigde Nederlandse universiteiten en hogescholen die zich inspannen om excellentie te bevorderen in de bachelorfase van het hoger onderwijs. De minister beoogt met het Sirius Programma kennis en inzicht te verkrijgen in de wijze waarop de beste studenten in het hoger onderwijs tot een zo hoog mogelijk niveau kunnen worden gebracht. Daarnaast kunnen tijdens het Programma de belemmeringen geïdentificeerd worden die daarvoor in de huidige situatie bestaan (artikel 1 Subsidieregeling Sirius Programma).

Het Siriusteam en de expertcommissie

Het Sirius Programma wordt uitgevoerd door een speciaal team van de Stichting Platform Bèta en Techniek (zie bijlage). Voor het beoordelen van de aanvragen heeft het Siriusteam zich laten bijstaan door een expertcommissie. De commissie bestaat uit beoordelende experts, die de aanvragen individueel beoordeeld en besproken hebben en een kern van leading experts. De beoordelende experts zijn: Taede Sminia (vz), Bert Vroon, Marca Wolfensberger, Frans Nauta, Chiel Renique, Bart Buijs en Sierk Reinsma¹. De leading experts zijn: Frans van Vught (vz), Hans Adriaansens, Robbert Dijkgraaf, Caren van Egten en Norbert Verbraak (zie ook de bijlage).

De aanvragen

In 2008 zijn 37 aanvragen ingediend door 40 instellingen. Na de beoordelingsronde in 2008 heeft de minister de 5 aanvragen die gecategoriseerd waren als 'zeer veelbelovend' gehonoreerd en 11 aanvragen afgewezen. Hiermee is € 20.875 miljoen van het beschikbare budget belegd en nog € 17.575 miljoen beschikbaar. De 21 'veelbelovende' aanvragen hebben daarom in mei 2009 de mogelijkheid gekregen om een verbeterde aanvraag in te dienen.

Er zijn uiteindelijk 18 verbeterde aanvragen ingediend. Twee instellingen (Fontys Hogescholen en de Hogeschool Leiden) hebben afgezien van een nieuwe aanvraag, omdat zij andere keuzes gemaakt hebben. Codarts Hogeschool voor de Kunsten en de Hogeschool van Beeldende Kunsten, Muziek en Dans hebben dit jaar gezamenlijk een aanvraag ingediend.

In de meeste gevallen is er sprake van een verscherping en verdere uitwerking van het gedachtegoed dat vorig jaar is ingediend. In een aantal gevallen hebben interne en/of externe discussies geleid tot een wat andere invulling van de aanvraag ten opzichte van vorig jaar. In dat geval zijn er bijvoorbeeld bepaalde onderdelen geschrapt of juist toegevoegd.

Het advies

Voor u ligt het definitieve advies ten aanzien van de beoordeling van deze 'tweede ronde' aanvragen van het bestuur van het Platform aan de minister van OCW. Dit definitieve advies is als volgt tot stand gekomen (zie ook beoordelingsprocedure). De verbeterde aanvragen zijn, na indiening, persoonlijk toegelicht door de aanvragers. Op basis van de aanvraag en dit gesprek heeft een individuele beoordeling door de beoordelende experts plaatsgevonden, waarbij vastgehouden is aan de puntengrenzen van vorig jaar. De leading experts hebben vervolgens deze individuele beoordelingen overgenomen.

De adviezen van beide groepen experts zijn integraal overgenomen door het bestuur van het Platform Bèta Techniek en samengevoegd in het voorliggende advies aan de minister. Naast de ranking van de aanvragen zijn algemene en specifieke observaties opgenomen. Alle aanvragers ontvangen naast dit advies ook een individuele toelichting op de beoordeling van hun aanvraag.

¹ De samenstelling van de expertcommissie in nagenoeg hetzelfde als vorig jaar: de enige wijziging die heeft plaatsgevonden betreft de vervanging van de student expert (Fabiënne Hendricks), omdat zij inmiddels niet meer studeert. Dit jaar is niet gekozen voor één student, maar voor twee studenten; een wo-student (Bart Buijs) en een hbo-student (Sierk Reinsma).

Beoordelingen op basis van het beoordelingskader

Ranking

De expertcommissie heeft de onderstaande ranking vastgesteld: (alfabetisch per subcategorie)

categorie	subcategorie	instelling	aanvraag	
1: zeer veelbelovend 70 punten of meer	Binnen beschikbaar budget	Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	€ 245.000	
		Driestar educatief	€ 231.088	
		Hogeschool Edith Stein	€ 393.500	
		Hogeschool INHolland	€ 756.954	
		Hogeschool Rotterdam	€ 2.697.000	
		Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	€ 238.530	
		Rijksuniversiteit Groningen	€ 4.028.259	
		Technische Universiteit Delft	€ 1.949.500	
		Universiteit Leiden	€ 3.837.601	
	Universiteit van Tilburg	€ 949.050		
	Buiten beschikbaar budget	Hogeschool Utrecht	€ 3.503.550	
2: veelbelovend 40-69 punten	65-69 punten	ArtEZ	€ 556.124	
		Hogeschool van Amsterdam	€ 4.150.907	
		Saxion	€ 2.255.430	
	40-64 punten	40-64 punten	Codarts Hogeschool voor de Kunsten en Hogeschool van Beeldende Kunsten, Muziek en Dans	€ 2.340.000
			Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	€ 446.851
			Marnix Academie en Hogeschool Domstad	€ 1.124.000
			Technische Universiteit Eindhoven	€ 1.965.000

Categorieën

De aanvragers konden, op basis van de criteria van het beoordelingskader, in totaal 115 punten verdienen. In het kader van het gelijkheidsbeginsel is in deze tweede beoordelingsronde vastgehouden aan de in 2008 vastgestelde grenzen voor de drie categorieën: 1) zeer veelbelovend: meer dan 70 punten, 2) veelbelovend: 40-69 punten, 3) onvoldoende: minder dan 40 punten. Er zijn dit jaar geen aanvragen in categorie 3 geplaatst.

Categorie 1: zeer veelbelovend

Categorie 1 omvat de aanvragen van de instellingen die ertoe in staat zijn gebleken de kwaliteitsdrempel dit jaar wel te halen. Deze instellingen hebben allemaal een grote stap gezet in de ontwikkeling van hun denkbeelden over excellentie (bevordering).

Het beschikbare budget is niet toereikend om alle aanvragen in deze categorie te honoreren: De laagst geplaatste aanvraag in de ranking van 'zeer veelbelovende' aanvragen, die van de Hogeschool Utrecht, zal, gezien de beschikbare financiële middelen, niet gehonoreerd kunnen worden. De experts adviseren de minister extra budget vrij te maken om deze aanvraag alsnog te kunnen honoreren.

Categorie 2: veelbelovend

De aanvragen die dit jaar opnieuw in categorie 2 zijn geplaatst zijn er in de ogen van de experts niet in geslaagd om binnen de termijn van een jaar te voldoen aan alle criteria van het beoordelingskader. Dat betekent echter geenszins dat deze instellingen niet goed op weg zijn. Vrijwel alle aanvragen zijn wel verbeterd ten opzichte van vorig jaar.

De experts willen aandacht vragen voor drie aanvragen die een puntenaantal hebben behaald dat net onder de 70-puntengrens ligt (tussen de 65-69 punten). Deze aanvragen voldoen nog net niet aan alle criteria van het beoordelingskader, maar om meerdere redenen achten de experts de instellingen op zeer korte termijn in staat dit wel te realiseren. De experts doen de minister de aanbeveling ook voor deze instellingen extra budget vrij te maken en hen vóór het eind van het jaar in de gelegenheid te stellen een aangepaste aanvraag in te dienen ter definitieve beoordeling. Wanneer de aanvragen dan wel in categorie 1 geplaatst worden, kunnen deze instellingen per januari 2010 starten, wat past in de looptijd van het Sirius Programma.

Algemene observaties

Excellentie leeft in het Nederlandse hoger onderwijs

Vorig jaar werd in het Sirius advies geconstateerd dat er een eerste grote stap gezet was. Dit jaar blijkt dat excellentie (bevordering) in Nederland echt op de kaart staat. De experts constateren dat de opzet van het Sirius Programma, met de mogelijkheid voor 'veelbelovende aanvragers' om na een jaar een verbeterde aanvraag in te dienen, zijn waarde bewezen heeft. Uit de schriftelijke aanvragen en de toelichtende gesprekken blijkt dat er niet alleen binnen de instellingen zelf, maar ook tussen de instellingen ideeën uitgewisseld worden. Uit de gesprekken is bovendien gebleken dat binnen de instellingen het nut en de noodzaak van excellentiebevordering steeds meer erkend wordt. Het enthousiasme van docenten en studenten om hiermee aan de slag te gaan is groot. Daarnaast was de deelname aan Sirius activiteiten groot het afgelopen jaar. De thema's 'excellentie' en 'talentbevordering' staan inmiddels ook op de agenda van andere organisaties. Zij organiseren in toenemende mate ook (thema)bijeenkomsten.

Duidelijkere keuzes in aanvragen

Veel meer instellingen zijn bovendien in staat gebleken om op basis van stevige interne discussies hun ambities daadwerkelijk beter te verwoorden in een heldere inhoudelijke visie die consistent uitgewerkt is in middelen, doelen en prestaties. De experts zijn van mening dat hierdoor het draagvlak binnen de instellingen aanzienlijk is vergroot. Daarnaast blijkt uit de aanvragen dat het belang van missie- en profielf diversiteit in het Nederlandse hoger onderwijs steeds meer wordt onderschreven. Veel instellingen geven aan dat zij het gevoel hebben met hun voorstel op het gebied van excellentiebevordering op de goede weg te zijn, mede omdat deze in veel gevallen inmiddels naadloos past bij het strategisch instellingsbeleid.

Grote stap hogescholen

De grootste vooruitgang is geboekt in het hbo. Waar vorig jaar slechts één aanvraag van een hogeschool als 'zeer veelbelovend' is aangemerkt, zijn dat er dit jaar zeven. Professionele excellentie wordt in de aanvragen dit jaar vaker en sterker verbonden met de lectoraten. Het koppelen van excellente studenten aan de innovatoren binnen de instellingen is een ontwikkeling die de commissie toejuicht.

De experts doet het met name deugd dat ook de 'grote' hogescholen in staat zijn geweest een heldere visie te formuleren en daar intern voldoende draagvlak voor te genereren. Bovendien zijn de Randstedelijke instellingen in staat gebleken om de 'grootstadsproblematiek' mee te nemen in de aanvragen. Dit is niet alleen terug te zien in de scouting en selectie van (de diversiteit aan) studenten, maar ook in de inhoudelijke koppeling van de programma's aan maatschappelijke thema's.

Monosectorale aanvragen

In het vorige advies is stilgestaan bij twee soorten monosectorale aanvragen: van de lerarenopleidingen en van de kunstinstellingen. Voor wat betreft de lerarenopleidingen (allemaal pabo's) zijn de beoordelaars van mening dat er significante stappen zijn gezet. Zij hebben een heldere focus op de intellectuele en maatschappelijke uitdagingen van de leraar ontwikkeld en weten daarbinnen het perspectief voor de excellente student boeiend neer te zetten. Dat doen zij bovendien niet alleen gedurende de opleiding, maar vooral ook daarna in combinatie met het werkveld. Dit is belangrijk gezien de behoefte aan professionele, bevlogen, maar ook erudiete docenten; meesters in hun vakgebied.

Kunstinstellingen hebben een lange traditie op het gebied van scouting en selectie van talent, maar zij blijken, gezien de aanvragen, moeite te hebben om hun visie op excellentie (bevordering) helder uiteen te zetten en consistent uit te werken in middelen, doelen en prestaties. De meeste kunstinstellingen lijken zich nog te veel in de oriëntatiefase te bevinden. Deze instellingen hebben duidelijk meer tijd nodig om de volgende complexe vragen te beantwoorden die van belang zijn in het kader van excellentiebevordering: 'Wat vraagt de samenleving van professionele, post-moderne kunstenaars?'; 'Hoe en waarmee kunnen de opleidingen daarop reageren?'; 'Hoe moet de inhoud van het curriculum dienaangaande aangepast worden?'; en 'Hoe kan een nieuwe balans tussen intellectuele verrijking en "klassiek" vakmanschap gecreëerd worden?'. Het is vanzelfsprekend dat het niet eenvoudig is om prestatie-indicatoren te ontwikkelen, maar dat geldt voor alle instellingen.

Het verheugt de experts te zien dat een tweetal kunstinstellingen de handen ineen slaan: Codarts Hogeschool voor de Kunsten en de Hogeschool van Beeldende Kunsten, Muziek en Dans hebben een gezamenlijke aanvraag ingediend. De experts oordelen echter dat deze samenwerking op zichzelf, hoewel een bijzondere doorbraak, onvoldoende reden is om de betreffende aanvraag als 'zeer veelbelovend' te waarderen.

De experts hebben zichzelf nadrukkelijk de vraag gesteld of het beoordelingskader van het Sirius Programma wellicht moeilijk toepasbaar is op de aanvragen van de kunstinstellingen. Gezien de vrijheid voor de instellingen om een eigen definitie van excellentie, eigen middelen en toegesneden prestaties te formuleren, komen zij wederom tot de slotsom dat dit niet het geval is. Er is dan ook geen sprake van een 'generieke' afwijzing van de aanvragen van de kunstinstellingen; de aanvragen zijn om verschillende, voor ieder aanvraag specifieke redenen, niet als 'zeer veelbelovend' aangemerkt. De aanvraag van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten is overigens wel in categorie 1 geplaatst. Zie ook pagina 11.

Internationale context nog weinig benut

Excellentie is een onderwerp dat ook internationaal gezien binnen het hoger onderwijs op de agenda staat. In een groot aantal landen zijn en worden excellentiebeleidsprogramma's ontwikkeld die er op gericht zijn de condities te scheppen om excellentie te bevorderen en talent te ontwikkelen. De globalisering heeft geleid tot een wereldwijde competitie om kwaliteit en reputatie in hoger onderwijs en onderzoek. Het vinden, binden en maximaal benutten van talent is daarbij van het grootste belang.

De experts komen tot de conclusie dat de Nederlandse hoger onderwijsinstellingen zich in hun aanvragen niet of nauwelijks bewust tonen van de internationale context van excellentie. Slechts enkele aanvragen hebben een internationale dimensie en er blijkt nauwelijks aandacht te worden geschonken aan mogelijke samenwerking of vergelijking met het buitenland. De mogelijkheden die internationale ontwikkelingen scheppen om studenten en/of docenten uit te wisselen worden nog weinig ingezet in excellentie programma's.

Dit is te meer teleurstellend omdat met name in Europees verband een omvangrijke moderniserings-agenda voor het hoger onderwijs is opgesteld, waarin diverse aspecten van excellentie aan de orde komen. De recente interministeriële afspraken in het kader van de 'Bologna post 2010 agenda' vormen eveneens een internationaal kader voor excellentiebevordering.

De experts dagen de instellingen uit hun excellentiebeleid, ook ten aanzien van bachelorfase van het onderwijs, in die internationale context te positioneren en nadrukkelijk een plaats te geven. Voor de masteropleidingen van excellente studenten zijn deze ontwikkelingen zo mogelijk nog relevanter.

Specifieke observaties

Het beoordelingskader van het Sirius Programma bestaat uit een vijftal criteria: 'ambitie', 'haalbaarheid', 'integrale aanpak', 'vraaggerichtheid' en 'verantwoording'. Tevens waren er bonuspunten te behalen door de aanvragers. Volgens de experts is er bij ieder criterium een aantal zaken die in het oog springen. Deze worden hieronder weergegeven. Vervolgens is er ook nog een aantal opmerkingen opgenomen ten aanzien van selectie aan de poort en collegegelddifferentiatie en ten aanzien van enkele specifieke aanvragen.

Ambitie

Vorig jaar werd geconcludeerd dat de meeste instellingen moeite hadden met de volgende punten: 1) het denken vanuit de eigen identiteit/profiel; 2) daarmee samenhangend het definiëren van 'excellentie'; 3) het formuleren van prestatie-indicatoren. Op alle punten hebben de instellingen dit jaar vooruitgang geboekt.

Diversiteit en profilering

Diversiteit van hoger onderwijssystemen wordt steeds meer gezien als een belangrijke conditie om in de (inter)nationale competitie een positie te verwerven. Gedifferentieerde hoger onderwijssystemen worden beter in staat geacht de (inter)nationale concurrentie aan te kunnen dan systemen waarin nagenoeg alle instellingen eenzelfde profiel en missie hebben. In diverse landen is de afgelopen jaren dan ook een hoger onderwijs differentiatiebeleid gevoerd, leidend tot een toename van de diversiteit aan profielen van hoger onderwijsinstellingen.

Hoger onderwijsinstellingen die in staat zijn een eigen profiel en bijpassende missie te formuleren mogen geacht worden ook beter te weten waar zij hun excellentiebevorderingsbeleid op willen richten. Ten aanzien van het denken vanuit hun eigen identiteit of profiel is progressie geboekt, met name in het hbo. Hogescholen zijn dit jaar beter in staat om een invulling te geven aan professionele excellentie van beroepsbeoefenaars en sommigen maken scherpe profielkeuzes. De experts vinden dit bemoedigend. Langzaam maar zeker lijkt een meervoudige invulling van het excellentiebegriff in het Nederlandse hoger onderwijs te ontstaan.

Definitie van excellentie

Een duidelijke en scherpe profielkeuze helpt bij de invulling en uitwerking van het begrip excellentie. In plaats van het imiteren van traditionele en eenzijdige definities van het begrip excellentie ontstaan dan nieuwe en uitdagende benaderingen van excellentiebevordering.

De meeste instellingen hebben dit jaar veel duidelijker omschreven wat het begrip excellentie voor hen daadwerkelijk inhoudt en wat de randvoorwaarden hiervoor zijn. Dit is vervolgens vaak goed uitgewerkt naar de scouting- en selectieprocedures, de inhoud van het programma en de na te streven prestaties.

Formuleren van prestatie-indicatoren

De instellingen zijn, binnen de kaders van de subsidieregeling, vrijgelaten om hun eigen concrete, meetbare prestaties te formuleren. Het beoordelingskader biedt ruimte om ook kwalitatieve prestaties te honoreren, maar ondersteuning door systematisch onderzoek aangevuld met kwantitatieve gegevens wordt noodzakelijk geacht.

Hoewel er een duidelijke vooruitgang is geboekt, blijft het definiëren van prestatie-indicatoren voor de meeste instellingen moeilijk. Het vraagt durf om ambitie in meetbare prestaties neer te zetten en zo de toegevoegde waarde van het Sirius Programma te definiëren. Instellingen blijken nog vaak te kiezen voor algemene tekenen van niveauverbetering van de excellente studenten. Daarnaast wordt het specifieke profiel of kenmerk van het programma niet altijd concreet vertaald in specifiek de voor ogen staande prestaties. Dat is een gemiste kans.

Haalbaarheid

Bij het criterium 'haalbaarheid' is stilgestaan bij de mate waarin de aanvrager in staat geacht wordt de geformuleerde prestaties te realiseren. Hierbij is onder andere gekeken naar ervaringen uit het verleden (trackrecord), de manier waarop aan het programma is vormgegeven (complexiteit, inzet docenten, kwaliteitszorg, verankering in de organisatie) en de bijbehorende financiën.

Docenten

In het vorige advies is aandacht gevraagd voor docenten. Immers, een excellentieprogramma is zeer moeilijk te realiseren zonder goed geëquipeerde en bevlogen docenten. Dit jaar blijkt de focus in de aanvragen niet meer alleen op de student te liggen: er is ook aandacht voor docenten. Met specifieke scholingstrajecten of kenniskringen wordt aandacht besteed aan de docenten in excellentieprogramma's. Er zijn echter maar weinig voorbeelden aangetroffen van verankering in het personeelsbeleid. De experts geven aan dat differentiatie in beloning een mooi voorbeeld is om dit te realiseren: promotie op basis van didactische kwaliteiten en/of inzet in een excellentieprogramma is nog een schaars goed in het Nederlandse hoger onderwijs.

Prijs van excellentie

De Siriusmiddelen zijn, hoe belangrijk ook, een tijdelijke bron van financiering om excellentiebevordering in het Nederlandse hoger onderwijs te stimuleren. Het eventueel doodbloeden van excellentieprogramma's na afloop van de financieringsperiode zou niet alleen zonde zijn van het geld: het zou ook duiden op een subsidiegedreven interesse in het thema in plaats van op een oprechte behoefte. Het is dan ook verheugend dat alle instellingen het commitment hebben uitgesproken de programma's na afloop van het Sirius Programma voort te zetten.

In dit kader is het van belang dat instellingen de kosten van dergelijke programma's zelf kunnen dragen. Alle aanvragen zijn daarom getoetst op doelmatigheid, doeltreffendheid en proportionaliteit. Met betrekking tot dit laatste punt kan geconstateerd worden dat de kosten voor de diverse programma's sterk uiteenlopen. Gezien de grote verschillen in opzet en inhoud van de programma's is dit niet verwonderlijk, maar ook aanvragen die gelijksoortige programma's voorstellen, verschillen qua kosten. Gezien de opdracht die het Sirius Programma heeft, namelijk het identificeren van mogelijke belemmeringen voor het bevorderen van excellentie, is dit een belangrijk punt. Monitoring van de daadwerkelijke uitvoeringskosten en de bedragen die instellingen zelf na afloop van het Sirius Programma aan dergelijke programma's blijven besteden, is daarom de komende jaren van groot belang.

Integrale aanpak

Integrale aanpak betreft de coherentie in de aanvraag met betrekking tot de input (scouting en selectie), throughput (de excellentieprogramma's zelf) en de output (de geformuleerde prestaties en het meten daarvan).

Selectie en scouting

Er is meer aandacht voor de diversiteit in de populatie studenten welke met name de instellingen in de Randstad kenmerkt. Met additionele scouting, laagdrempelige instap en intensivering-klassen wordt ernaar gestreefd de groep excellente studenten een afspiegeling te laten zijn van de gehele studentenpopulatie in de instelling.

Zichtbaarheid

Over het algemeen is in de aanvragen nog weinig aandacht voor de zichtbaarheid van en de communicatie over excellentietrajecten. Instellingen zouden hier echter wel mee bezig moeten zijn. Ten eerste is dit van belang om voldoende studenten te trekken naar de programma's. Hoe meer studenten geïnteresseerd zijn in deze trajecten hoe sterker de legitimatie daarvan. Ten tweede kan zichtbaarheid van de excellentietrajecten motivatieverhogend werken voor zowel studenten als docenten en bijdragen aan de door instellingen zo gewenste cultuuromslag. Ten derde kunnen ervaringen die worden opgedaan in de excellentieprogramma's ingezet worden in de reguliere opleidingen en zo een grote kwaliteitimpuls zijn voor het verhogen van het gehele opleidingsniveau. Alle redenen om hier meer aandacht aan te besteden en de effecten daarvan in kaart te brengen.

Optimale leeromgeving

De leading experts wijzen erop dat het niet alleen draait om de selectie van de juiste studenten: juist de creatie van een optimale leeromgeving is essentieel voor het tot wasdom laten komen van talent. Excellentiebevordering is in eerste instantie een strategisch, institutioneel en organisatorisch vraagstuk waarbij verschillende elementen (zoals de organisatie van het onderwijs, curricula, huisvesting en personeelsbeleid) in samenhang moeten worden opgepakt. De experts constateren dat hier nog steeds weinig aandacht voor is en dagen instellingen uit hiermee verder aan de slag te gaan.

Vraaggerichtheid

Vrijwel alle aanvragen geven aan (de invulling van) hun programma's te baseren op de vraag van studenten en het afnemend veld. De betrokkenheid van deze groepen is van wezenlijk belang om te voorkomen dat vraag en aanbod uiteen lopen. In de uitvoering van de programma's moeten instellingen hier bewust bij stil blijven staan.

Verantwoording

De concreetheid van de monitoring van de prestaties door instellingen laat nog te wensen over. Het belang van nulmetingen wordt in dit advies nogmaals benadrukt. Deze verschaffen inzicht in de eigen situatie en maken het mogelijk om later ook de ontwikkelingen te monitoren. De nulmetingen staan bij vele aanvragen geagendeerd, maar de resultaten zijn nog niet altijd beschikbaar. Daarnaast hebben niet alle aanvragers al heel concreet verwoord hoe zij hun presentaties gaan meten. Voor aanvang van de eerste verantwoordingsronde van het Sirius Programma, een jaar na de start van de uitvoering, zullen instellingen deze zaken zeker op orde moeten hebben.

Bonuspunten

Op basis van het beoordelingskader waren drie typen bonuspunten te behalen: voor innovativiteit, voor de aansluiting bij maatschappelijke thema's en voor complexiteit/samenwerking. De experts hebben alleen bonuspunten toegekend aan die aanvragen die op één van deze gebieden met kop en schouders boven de rest uitsteken. De bonuspunten zijn in de betreffende gevallen als maximum (5 punten per type) toegekend.

Innovativiteit

Om in aanmerking te komen voor bonuspunten ten aanzien van 'innovativiteit' moet de realisering van de aanvraag grenzen verleggen ten opzichte van de gangbare aanpak (in Nederland). De experts waren teleurgesteld over de mate van innovativiteit van de ingediende voorstellen. Het gaat veelal om vergelijkbare trajecten qua vormgeving. Ondanks de zware opgave waar de instellingen voor stonden om een instellingsbrede aanvraag in te dienen, hadden de experts toch meer creativiteit verwacht. In vrijwel alle aanvragen wordt gewerkt met de opzet van instellingsbrede (verbredende) honoursprogramma's met veelal een sterke decentrale invulling qua programma-inhoud. Er is nauwelijks sprake van echt nieuwe, experimentele vormen van excellentiebevordering. Slechts enkele instellingen hebben dan ook voor dit onderwerp bonuspunten toebedeeld gekregen.

Aansluiting bij maatschappelijke thema's

'Aansluiting bij maatschappelijke thema's' betreft de mate waarin de aanvraag aansluit bij centrale thema's in het bestaande innovatiebeleid, zoals: Innovatieprogramma's/Sleutelgebieden, de Lerarenagenda van Rinnooy Kan, de Bètatechniek agenda en het innovatiebeleid van onderzoeksinstellingen en/of research van bedrijven. Opvallend is dat veel instellingen dit maal deze koppeling hebben gelegd, een positieve constatering. De excellente studenten, belangrijk voor de toekomst van Nederland, raken zo maatschappelijk betrokken. Bovendien kunnen ze al tijdens hun opleiding bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke problemen.

Complexiteit/samenwerking

Bij toekenning van bonuspunten voor 'complexiteit/samenwerking' moeten de aanvragers er blijk van geven naar verrassende combinaties of complexe samenwerkingsconstructies te zoeken in het kader van excellentie(bevordering). Verrassend voor wat betreft de keuze van de partners (intensieve samenwerking met de top van het bedrijfsleven in nationaal en/of internationaal verband) of de inhoud/intensiteit van de samenwerking bijvoorbeeld. Veel instellingen blijken alleen gebruik te maken van hun bestaande contacten en de reeds staande afspraken en gaan slechts zelden op zoek naar nieuwe (internationale) partners of exclusieve contracten voor hun beste studenten. Deze bonuspunten zijn daarom niet toegekend.

Selectie en collegegelddifferentiatie

In het kader van het Sirius Programma zullen de experimenteermogelijkheden voor selectie aan de poort en in het eerste jaar van de opleiding (voor bachelor en master) en collegegelddifferentiatie (voor master) worden verruimd, zoals aangekondigd in de beleidsreactie op het rapport 'Wegen voor Talent'. Voor die verruiming wordt op dit moment de wettelijke basis gelegd. In de ingediende

(bachelor)aanvragen is nog maar weinig belangstelling voor selectie áán de poort. In deze beoordelingsronde betreft het alleen de aanvraag van de Universiteit Leiden (voor het onderdeel University College). Met deze instelling zal een individuele afspraak worden gemaakt over de beoordeling en advisering van dit aspect van de aanvraag.

Dezelfde instelling gaat in haar aanvraag bovendien uit van de mogelijkheid om in de toekomst verhoogd collegegeld te vragen, op basis van de te ontwikkelen wettelijke mogelijkheden voor residentiële colleges. Benadrukt moet worden dat dit aspect van de aanvraag buiten de beoordeling van het Sirius Programma valt: met de plaatsing van de aanvraag in categorie 1 wordt hierover dus geen uitspraak gedaan.

Young Bachelors

Er is één aanvraag waar de experts graag speciaal de aandacht op willen vestigen, namelijk de aanvraag van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Zij streeft met haar 'Young Bachelors' programma voor balletdansers naar een geïntegreerde opleiding van voortgezet onderwijs en hoger onderwijs.

De prestatie die de instelling wil leveren om op veel jongere leeftijd dan nu in Nederland gebruikelijk is, balletdansers voldoende voorbereid te hebben op inzet in gezelschappen waardoor ze de top van het werkveld kunnen bereiken, is volgens de experts ambitieus. Vanwege het experimentele karakter is het een interessante aanvraag in het kader van het Sirius Programma en gezien de gedegen opbouw en uitwerking is deze aanvraag dan ook als 'zeer veelbelovend' aangemerkt.

De experts hebben in hun gesprekken echter wel een aantal vraagstukken en consequenties geïdentificeerd die buiten de scope van het Sirius Programma vallen. Het ontwikkelen van een dergelijke opleiding kan consequenties hebben voor het gehele werkveld en opleidingsaanbod van balletdansers. Bovendien zijn er vragen te stellen bij de intentie om 18-jarigen een hbo-diploma te laten behalen en de (fysieke en mentale) belasting van jonge mensen die daarmee samenhangt.

De integratie van een vooropleiding met een hbo-opleiding zoals de AHK voor balletdanser voorstelt is een unicum in Nederland. Dit heeft geleid tot discussies bij de experts in hoeverre dit een studieroute is die past binnen een hbo-opleiding en of de wettelijke mogelijkheden hiervoor toereikend zijn. De experts benadrukken dat zij deze elementen niet kunnen toetsen in hun beoordeling, maar ze natuurlijk randvoorwaardelijk zijn voor het slagen van het excellentieprogramma van de AHK. De instelling draagt de verantwoordelijkheid voor de bachelorstatus, de accreditatie van de opleiding dans (inclusief de studieroute ballet) over vier jaar door de NVAO moet dit bekrachtigen.

Nawoord

Eind 2007 werden we benaderd door het Ministerie van OCW voor de uitvoering van een programma dat excellentiebevordering in universiteiten en hogescholen moest stimuleren. Ons idee was om een innovatief en transparant programma te ontwerpen waarin Nederlandse universiteiten en hogescholen uitgedaagd zouden worden om instellingsbreed na te denken over hun visie op excellentie en de manieren waarop zij 'meer willen halen uit hun beste studenten'. Bovendien stond als een paal boven water dat de instellingen, analoog met de werkwijze van alle programma's van het Platform, hiertoe 1) veel vrijheid zouden moeten krijgen, maar 2) ook concrete en meetbare prestaties zouden moeten formuleren.

Gezien het experimentele karakter zou het programma echter bovenal gericht moeten zijn op kennisopbouw; het leren over excellentie (bevordering) door en binnen de hele hoger onderwijssector moet centraal staan.

Het Sirius Programma heeft de afgelopen twee jaren verder vorm en invulling gekregen. Kennis en ervaring zijn opgedaan tijdens de twee beoordelingsrondes van de bacheloraanvragen; de (zeer) veelbelovende instellingen zijn, op hun verzoek, persoonlijk begeleid door het Siriusteam bij het verder uitwerken van hun plannen; en de eerste -drukbezochte- kennisconferentie heeft plaatsgevonden in het voorjaar van 2009.

Ook is er met de instellingen, wiens aanvragen vorig jaar al gehonoreerd zijn, een begin gemaakt met de cyclus van 'leren en verantwoorden' waarin zij zullen gaan reflecteren op hun handelingen, feedback ontvangen op de uitvoering van de programma's en hun kennis vergroten op onderdelen die zij zelf gedefinieerd hebben als cruciaal voor het welslagen van hun plannen.

Het Programma zal de komende jaren op dezelfde manier verder worden ingekleurd en uitgebouwd. Het voorliggende advies bevat hiervoor veel handvatten waarmee wij als Siriusteam aan de slag zullen gaan. Wij gaan van alles doen om de zeer veelbelovende aanvragers te ondersteunen in het stimuleren van hun excellente studenten, met het idee dat alle hogescholen en universiteiten in het Nederlandse hoger onderwijs kunnen leren van de ervaringen die zij opdoen. Daarnaast zullen ook in de toekomst uiteenlopende Siriusactiviteiten georganiseerd worden, van masterclasses voor specifieke doelgroepen tot grote conferenties.

Bovendien krijgen alle Nederlandse universiteiten en hogescholen in (hoogstwaarschijnlijk het voorjaar van) 2010 de kans om instellingsbrede aanvragen in te dienen die betrekking hebben op excellentie (bevordering) in hun bekostigde masteropleidingen.

Ten slotte wil ik een woord van dank uitspreken naar de experts voor het werk dat zij in deze beoordelingsronde, wederom in korte tijd, hebben verzet.

Hans Corstjens
Directeur Platform Bèta Techniek

Bijlage 1: Beoordelingsprocedure

Indienen van de aanvragen

In 2008 zijn 37 aanvragen ingediend door 40 instellingen. Na de beoordelingsronde in 2008 heeft de minister de 5 aanvragen die gecategoriseerd waren als 'zeer veelbelovend' gehonoreerd en 11 aanvragen afgewezen.

De 21 'veelbelovende' aanvragen hebben de mogelijkheid gekregen om een verbeterde aanvraag in te dienen. Op basis van de feedback van de aanvragers, de adviezen van de experts en voortschrijdend inzicht heeft het Siriusteam op een aantal punten kleine veranderingen aangebracht in de beoordelingsprocedure ten opzichte van 2008. Hoewel nog steeds beknopt, mochten deze pagina's maximaal bestaan uit 25 pagina's exclusief begroting. Deadline voor het indienen van de verbeterde aanvragen was 15 mei 2009. Op de Fontys Hogescholen en de Hogeschool Leiden na, hebben alle instellingen opnieuw ingediend. Codarts Hogeschool voor de Kunsten en de Hogeschool van Beeldende Kunsten, Muziek en Dans hebben dit jaar een gezamenlijke aanvraag ingediend. Daarmee komt het totaal aantal ingediende aanvragen op 18. Voor deze beoordelingsronde was nog € 17.575 miljoen beschikbaar.

Toelichtende gesprekken

Tijdens de beoordelingsprocedure heeft het Siriusteam de aanvragers de gelegenheid geboden om in 45 minuten hun aanvraag toe te lichten. Alle aanvragers hebben van die gelegenheid gebruik gemaakt. Vooraf zijn er door de beoordelende experts vragen opgesteld. Bij ieder gesprek was een delegatie van het Siriusteam en minimaal twee beoordelende experts aanwezig. Van deze bijeenkomsten zijn verslagen gemaakt, die ter toetsing aan de instellingen voorgelegd zijn en, waar nodig, nog aangepast zijn. De verslagen zijn vervolgens meegenomen in de beoordeling van de aanvraag. Bovendien zijn de aanvragers, naar aanleiding van het gesprek, in staat gesteld om beknopte aanvullende informatie aan te leveren (enkele A4tjes).

Individuele beoordelingen

Vervolgens zijn alle aanvragen individueel beoordeeld door alle beoordelaars. De aanvragen zijn besproken in een vergadering van het voltallige Siriusteam en alle beoordelende experts. Op basis van de individuele beoordelingen is gekomen tot een gezamenlijk eindoordeel per instelling. Per aanvraag is bekeken of deze in aanmerking kwam voor bonuspunten. Wanneer de commissie het daarover eens was zijn de bonuspunten in hun geheel (5 punten) toegekend.

De individuele beoordelingen zijn samen met de conclusies uit de vergadering opgenomen in een advies dat aan de leading experts is voorgelegd.

Leading experts

In een vergadering hebben de leading experts het advies van de beoordelaars kritisch bekeken en vastgesteld dat de procedure zorgvuldig doorlopen is. Vervolgens hebben zij de definitieve ranking van de aanvragen vastgesteld en enkele algemene opmerkingen toegevoegd.

Advies

De aanbevelingen en ranking zoals opgesteld door de beoordelende en leading experts zijn integraal overgenomen en samengevoegd in dit advies van de Stichting Platform Bèta en Techniek ten aanzien van de 18 verbeterde aanvragen. De minister van OCW heeft tot en met 31 juli 2009 de tijd om te beslissen over de definitieve toekenning van de subsidiegelden.

Onafhankelijkheid

Voor alle beoordelende en leading experts geldt dat zij geen rol hebben gespeeld in de beoordeling, dan wel de bespreking van aanvragen van instellingen waar zij op enige wijze bij betrokken zijn.

Bijlage 2: Betrokkenen

Leading experts

- Dhr. prof. dr. F.A. van Vught (voorzitter)
- Dhr. prof. dr. H.P.M. Adriaansens
- Dhr. prof. dr. R.H. Dijkgraaf
- Mw. prof. dr. C.A. van Egten RA
- Dhr. drs. N.M. Verbraak

Beoordelende experts

- Dhr. prof. dr. T. Sminia (voorzitter)
- Dhr. B. Buijs BA
- Dhr. drs. F. Nauta
- Dhr. S. Reinsma
- Dhr. drs. A.J.E.G. Renique
- Dhr. drs. A. Vroon
- Mw. drs. M.V.C. Wolfensberger

Siriusteam

- Dhr. drs. J.J.C.M. Corstjens (directeur Platform Bèta Techniek)
- Mw. drs. B.R. Boots (plv. directeur Platform Bèta Techniek)
- Mw. drs. M.M. Vermeulen (programmaregisseur)
- Mw. mr. drs. S.A.M. Steyn (programmaleider)

Bestuur Stichting Platform Bèta en Techniek:

- Dhr. drs. A. Kraaijeveld (voorzitter)
- Mw. mr. Y.C.M.T. van Rooy (plv. voorzitter)
- Dhr. P. Boekhoud
- Mw. drs. G.T.C. Bonhof
- Dhr. J. Eijkelenboom
- Mw. dr. L. Jongeling
- Mw. drs. M. M. Mewissen-Teeuw
- Dhr. A. Voogt
- Dhr. ir. J.P.C.M. van Zijl
- Dhr. ir. J. Zuidam

Contactgegevens:

Marjolijn Vermeulen

Telefoon: 070-3119706

E-mail: m.vermeulen@siriusprogramma.nl

www.siriusprogramma.nl